

PLATTHY GYÖRGY főiskolai adjunktus:

A NÉPMŰVÉSZET SZEMLÉLTETÉSE AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN

A népművészet tanításának szükségességét már az 1915-ös ún. »Normáltanmenet« is elismerte és összefoglalva az addig ismeretessé vált ilyen irányú törekvéseket, »a nemzeti díszítő műízlés« kialakítását tűzte ki célul. A célkitűzés elvileg helyes volt, de a gyakorlati megvalósítása helytelen. Népművészeti motívumgyűjtemények mintalapjairól másoltattak a tanulókkal és az így nyert elemekből díszítőterveket kellett készíteniök. Eredeti darabokat a tanulók sohasem láttak és így nem ismerhették meg a népművészet alkotó szellemét, a népművészeti tárgyak szerkezetét és anyagszerűségét. Unalmas, hamis, sablonos kompozíciók készültek és a műmagyarkodás következtében még az oktatók ízlése is megromlott. Ennek a romboló munkának következtében nem csodálkozhatunk azon, hogy a népművészet tanítása körül bizonytalanság mutatkozott meg az 1946. és az 1950-es tantervben is. Hazánkban legelőször az 1954-es tanterv célkitűzései között találjuk meg a népművészet tanításának pontos helyét és feladatkörét. Ebben a szocialista tantervben a népművészeti értékek megismerése és érzelmi hatásának kiaknázása fontos helyet tölt be. A tantervnek elsőrendű pedagógiai célja, hogy a tanulóknak olyan díszítő ízlést alakítson ki, mely a magyar népművészeti kincsek ismeretére épül. Ez a tanterv a feladatokat munkakeretekre koordinálja és a megállapított három munkakeret közül két-tőben a népművészet jelentős szerepet játszik. Így a második munkakereten belül, a tanulmányok során szerzett objektív képelemek és a népművészeti kincs alkotó, tervező alkalmazását, a harmadik munkakereten belül pedig — a képzőművészeti alkotások mellett — a népművészeti alkotások szemléltetését és elemzését tárgyalja. Sőt ma már ott tartunk, hogy a gyakorló-nevelők széles rétegeinek bevonásával készült új általános iskolai rajzi tantervben, osztályokra tagolva találjuk a népművészet tanítási anyagát. A Pedagógiai Tudományos Intézet Módszertani Osztálya által kidolgozott tematika pedig osztályonként 2—2—2—1 órát a népművészet ismertetésére fordít. Ha nem is számítjuk azt az időt, amit a díszítő jellegű feladatok megoldása közben a népművészeti tárgyak ismertetésére fordítunk, már a fenti — osztályonként — két óra is elegendő arra, hogy hazánk jelentősebb népművészeti tájegységeit és a legjellegzetesebb népművészeti technikákat ismertessük.

E feladat megoldásának azonban megvannak a maga személyi és tárgyi feltételei. Tudjuk jól, hogy a rajzot tanító pedagógusainknak csak egy elenyésző része rendelkezik megfelelő népművészeti ismeretekkel. Ezen nem is lehet csodálkozni, hiszen csak napjainkban alakult ki rajzoktatásunkban a népművészet tanításának korszerű formája.

Felmerült az a gondolat, hogy központilag kellene az általános iskolákat ellátni népművészeti szemléltető anyaggal csak úgy, mint a többi tárgyak tanításánál történt. A minisztérium korszerű szemléltetőeszközöket küldött szét minden iskolához. Ez az eljárás a népművészet tanításánál már nem valósítható meg olyan könnyen, mert annyi, megfelelő népművészeti anyagot nem lehet központilag összegyűjteni, ami elegendő lenne az ország összes általános iskolájának ellátásához. Viszont az sem lehetséges, hogy ismét műlapokkal, reprodukciókkal árasszuk el iskoláinkat, mert éppen a korszerűtlen rajzoktatás elleni harc követeli tőlünk, hogy eredeti népművészeti alkotások segítségével vigyük közelebb növendékeink szemléletét a valóságos élethez. *Ma már kétségtelen, hogy a népművészet szemléltetésének legkorszerűbb módja az eredeti alkotások bemutatása.*

A közelmúltban Hruscsov elvtárs világosan megjelölte a korszerű iskolapolitika fejlődésének útját. *Az iskoláknak még közelebb kell kerülni a dolgozók életéhez.* Éppen ezért a népművészet tanítását ki kell terjesztenünk azoknak a kapcsolatoknak ismertetésére is, amelyek a magyar nép és a vele szomszédos baráti népek művészetei között kialakultak. Azokra a népművészeti kölcsönhatásokra gondolunk, melyek alkalmasak arra, hogy a békeharcot a maguk kultúrterületén támogassák. Rá kell mutatni a népművészet és az iparművészet kölcsönhatásaira, a bennük tükröződő osztályharcra és arra a törekvésre, hogy a szocialista—realista díszítőművészet kialakításával a falu és a város művészeti élete összeforrjon. De még ez sem elegendő, mert a korszerű népművészeti oktatásnak szoros kapcsolatba kell kerülni a politechnikai képzéssel is. Erre kitűnő alkalom nyílik az iskola népművészeti gyűjtőmunkájának a feldolgozásánál, a szemléltető állványzatnak, tárolóknak, dobozoknak a műhelymunka keretében való elkészítésénél.

Mivel tanítványainknak műzeálisan feldolgozott anyagot csak kevés helyen tudunk bemutatni, azért a legcélszerűbb, ha az iskolák maguk látják el magukat a szükséges népművészeti anyaggal. Ennek legfőbb akadálya, hogy a pedagógusok nagyrésze nem tudja, hogyan kell hozzáfogni az iskolai népművészeti anyag gyűjtéséhez, feldolgozásához, tárolásához és szemléltetéséhez. Természetesen ez a feladat a rajzot tanító nevelőre hárul, de munkájába az alsó tagozati nevelőket is be kell vonnia. Erre azért van szükség, mert az alsó tagozati rajzoktatásban is egyrészt helye van a népművészeti tárgyak ismertetésének és rajzoltatásának, másrészt így a gyűjtőmunka is kiszélesedik.

A gyűjtés központi megszervezését a következőképpen képzeljük el: A minisztérium minden megyét egy szakszerűen összeállított, eredeti tárgyakból álló népművészeti vándorgyűjteménnyel lát el. A gyűjteményről színes Dia-filmet készített és mind a *filmet*, mind *Gábor*—

*Észak-keleti Felföld és a szomszéd baráti népek népművészete
(Alul a tároló látszik)*

Kopasz: *A magyar nép díszítő művészete* c. főiskolai jegyzetet minden általános iskolának elküldi. A gyűjteményt a megye rajz-szakfelügyelője a rajzot tanító nevelők számára megfelelő helyen és időben bemutatja. A szakfelügyelő ismerteti a gyűjtőmunka megszervezésének körülményeit. Megbeszélik az egyes pedagógusok által feltárt helyi problémákat, nehézségeket, majd az anyag feldolgozására, tárolására és a szemléltetés különböző módozataira térnek ki. A megbeszélés végén a Dia-film felhasználásának körülményeit beszélik meg. (A film arra való, hogy a népművészeti jegyzettel együtt állandó tájékoztatóul szolgáljon mind a pedagógusoknak, mind a tanulóknak egyaránt.) Itt szeretnék kitérni még egyszer arra, hogy az iskoláknak népművészeti anyaggal való ellátása nemcsak technikai és gazdasági okokból problematikus, hanem pedagógiai szempontból is helytelen, mert mind a pedagógusokat, mind a tanulóifjúságot megfosztanak a gyűjtőmunka örömetől, a népművészeti anyag sokoldalú megismerésétől. Igen nagy nevelőértékkel bír az a körülmény, hogy a népművészeti alkotást a gyűjtők figyelemmel kísérik készülésétől kezdve addig a pillanatig, amikor a tanuló rajzlapján jelenik meg grafikai áttételben.

Mindezek előrebocsátása után olyan kisterjedelmű népművészeti vándorgyűjtemény összeállításáról szeretnék beszámolni, mely tartalmi és formai szempontból bármely általános iskolában megvalósítható. A vándorgyűjtemény nem csak a népművészet egyes fajtáit — (építés, viselet, szövés, hímzés, faragás, fazekasság, mézesbábosság, hímes tojás stb.) — ismerteti, hanem a nagyobb népművészeti tájegy-

*Busójárás Mohácson. Dunántúli csipkék.
„A népművészet hatása az iparművészetre” c. falitábla*

ségek bemutatására is törekszik. Sőt a vándorgyűjteményhez csatolt térkép segítségével a határainkon belül és kívül, baráti szomszédságban élő népek művészetének kölcsönhatásaira, az együttműködés gyümölcsöző voltára is rávezeti a tanulót.

A népművészeti tárgyakat különböző nagyságú dobozokban helyeztük el, mégpedig olyan összeállításban, hogy a pedagógiai szempontok szembetűnőek legyenek. Így vannak dobozok, melyekben a népművészet fajtáinak érdekesebb változatait láthatjuk, míg más dobozokban egy-egy tájegységre jellemző tárgyakat helyeztünk el. Vannak olyan dobozok is, melyekben könnyen felismerhető összehasonlításokat teszünk a népművészeti alkotások és az ízléstelen giccek között. Szemléltető anyagunkat úgy is csoportosítottuk, hogy párhuzamot vonhassunk a népművészet és az iparművészet között. Ez a párhuzam a két művészet kölcsönhatásainak tanulmányozásán kívül még arra is alkalmas, hogy a népművészetnek az iskolai díszítő tervezés keretében való helyes alkalmazását, »grafikai áttételét« iparművészeink legjobb munkáin mutathassuk be. Van olyan összeállítás is, amelyen világosan látható a népművész és a formalista iparművész alkotó módszere között lévő alapvető különbség.

A vándorgyűjtemény anyaga arra is alkalmas, hogy a tanulmányok rajzolásánál és az alkalmazott rajz keretében modellül szolgáljon és az iskola díszítésénél is fel lehessen használni.

A vándorgyűjtemény technikai felszerelése a következő:

Egy 160x60x30 cm-es lécezett ládában van elhelyezve az egész

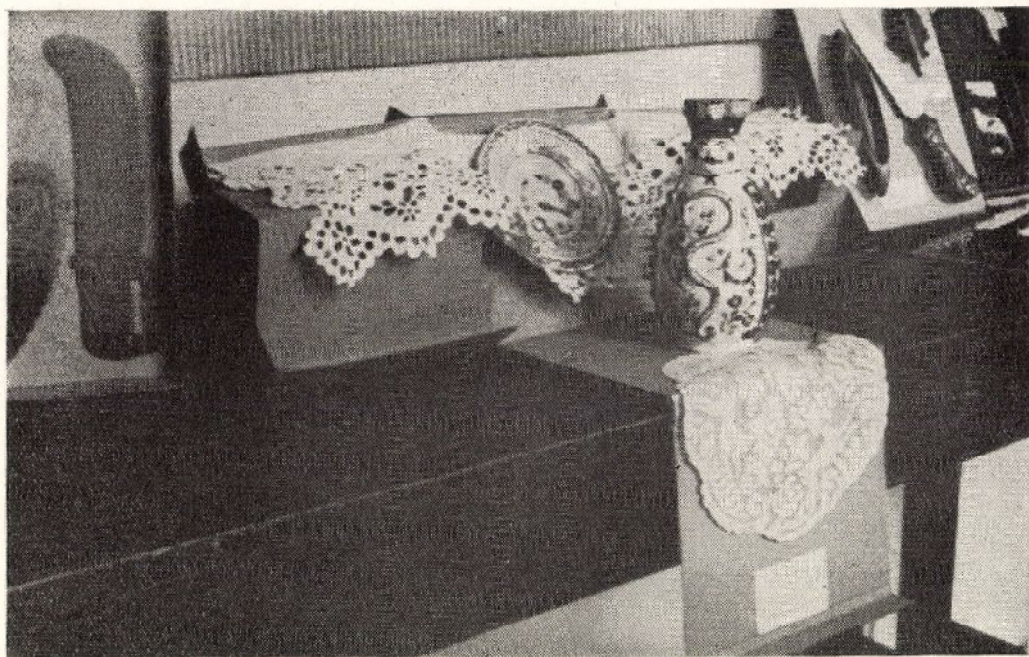

Kalocsai, hosszúhetényi és ormánsági népviselet, valamint a mézesbábosság szemléltetése

anyag. Az anyag nagyrésze 1 mm-es rongylemez dobozokban van tárolva. A dobozok házilag készültek és a tárgyak fűzőkapcsokkal, hajszáldróttal és enyvvel vannak a dobozhoz erősítve. A tárgyak úgy vannak elhelyezve, hogy szemléltetés esetén semmit se kelljen azok helyzetén változtatni, mindössze a dobozt kinyitni. Vannak széles és lapos dobozok. A lapos dobozok némelyike felakasztható, vagy asztalra állítható. A széles dobozok többfelé szétnyithatók és a benne lévő tárgyak csendéletszerű képet nyújtanak. A dobozok úgy vannak megkonstruálva, hogy a törékeny tárgyakat megvédjék, így becsukva, tárolásra alkalmasak. Vannak még összecusukható kartonlapok (mappák), amelyek közé a lapos, terjedelmes tárgyakat helyeztük. Végül van egypár üvegezett képkeret, ami mögött kisebb textildarabokat, rajzokat és a fényképeket helyeztük el.

A felszereléshez tartozik még egy összerakható állvány is. Az állvány újításnak szánt konstrukció, amit bármilyen asztalon fel lehet állítani. Az állványra képeket és felakasztható tárgyakat, vagy dobozokat helyezünk. Így megkíméljük a falat, sőt pótoljuk a falat, mert az állványt, a faltól függetlenül, akár a terem közepén is fel lehet állítani. Az állványt házilag is elkészíthetjük, ha 3 db. fémsatut veszünk hozzá. (Ára db-ként 2,60 Ft.) Alkatrészei a következők: 3 db tartóléc és 4 db kereszléc. A tartóléc 140x4x2 cm-es fenyőléc (legyalulva), melynek alsó végétől számítva 12 cm-nyire 20 cm hosszú lécs van a tartólécéhez hozzáenyvezve és egy ferdén elhelyezett lécecskével kifeszítve. A lécs alatt egy kis fémsatu van, a két lécs derékszögben

Karcagi edények és alföldi csipkék egy szétnyitható dobozban

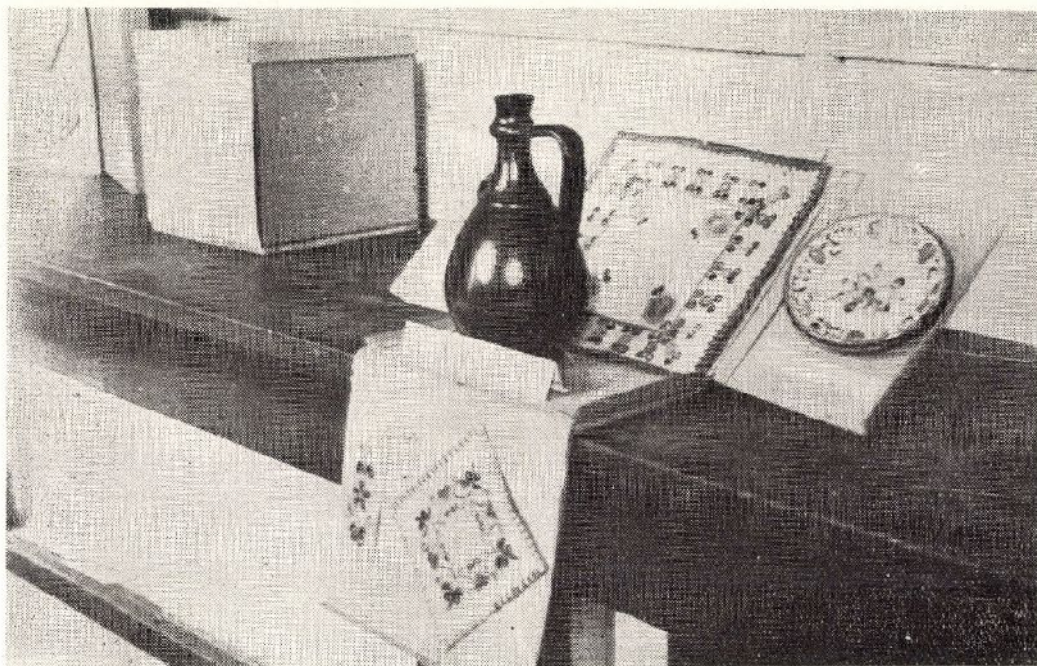
hozzáerősítve abból a célból, hogy a satuval a tartólécet az asztallaphoz lehessen erősíteni (srófolni). A tartólécen, alulról számítva először 65 cm magasan, majd 134 cm magasan egy-egy 2 cm széles fémszalag fut keresztül úgy, hogy a két keskenyebb oldalán 2—3 mm-nyi hézag keletkezik, míg a két szélesebb oldala a tartóléchez van szögezve. Ez a hézag azért szükséges, mert ebbe kell becsúsztatni a keresztléc végéből kinyúló fémlapocskát. A keresztléc 150x4x2 cm méretű puhafaléc.

Az állvány felállítása a következőképpen történik: Három méter hosszú asztalfelületen — (lehet 2—3 asztalt is összetolni) — egymástól 150 cm távolságra, az asztallap oldalához hozzásrófoljuk a három tartólécet és a négy keresztlécet ráakasztjuk. Az így nyert állványzatot 3 m hosszú hullámpapírral takarjuk be. (A hullámpapírra egész hosszában vastag kartoncsíkot és a csíkra rövid, drótból készült hurkokat erősítsünk és a két felső keresztlécbe, felülről beütött szegekre akasztjuk. Ha még a két rövidebb oldalát is hasonló módon a két szélső tartóléchez kapcsoljuk, 3 m hosszú és 1 m széles hátfalat nyertünk. A képet és egyéb függő tárgyakat kis drótakasztókkal kapcsoljuk a felső keresztléc szögeire. A térképet a táblára akasztjuk és a dobozokat szétnyitjuk és az asztalokra helyezzük, míg a mappákat szétnyitjuk és székekre, padokra, vagy a tárolóra (ládára) heyezzük. Az egész előkészület nem tart tovább 8—10 percnél.

Az iskolai gyűjtés megszervezését a következőképpen képzeljük el. A Dia-filmet a tanár levetíti a tanulók előtt. (Ma már minden általános iskolának van Dia-vetítőgépe.)

A tanár hívja fel a tanulók figyelmét a gyűjtőmunka jelentőségére

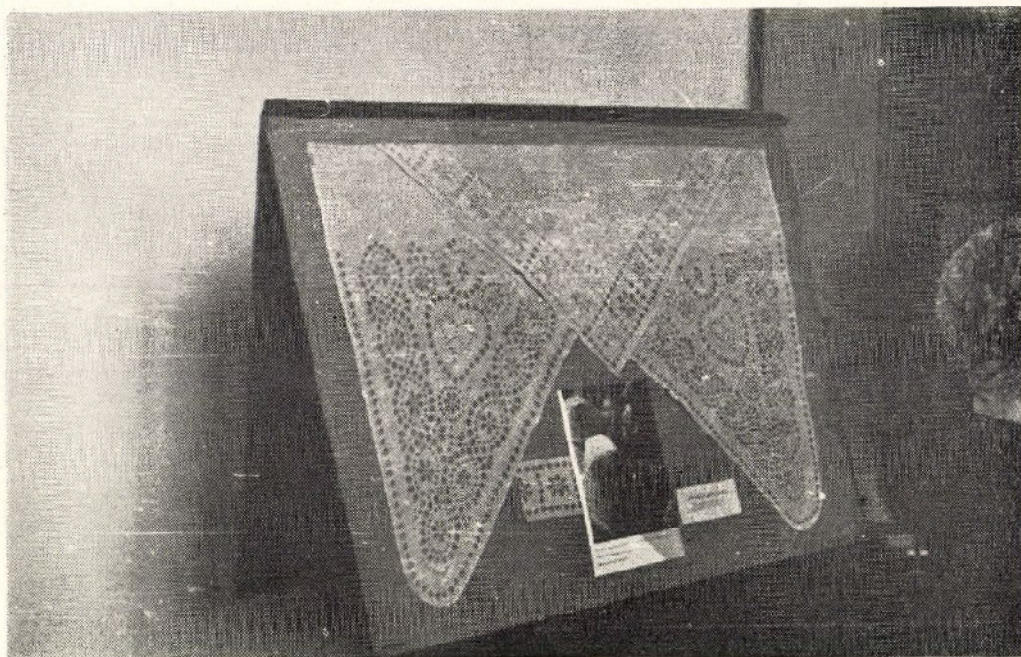

Nádudvari, karcagi edények és kunsági hímzések. (Szemléltető doboz)

és szépségére. Fejtse ki, hogy miért volna fontos, ha az iskolának is lenne saját gyűjteménye. Majd tájékoztassa a tanulókat arról, hogy mit és hogyan kell gyűjteni.

Minden községben van, vagy legalább volt régen népművészet. Ha azonban ennek már nyomát sem lehet találni, akkor is minden háznál vannak olyan népművészeti tárgyak, amik más vidékről valók és utazások, vásárok, búcsúk alkalmával vásárolták, vagy ajándékozás révén került a házhoz. (Ilyenek pl. hímzések, szőttések, faragások, cserépedények, hímes tojások, mézesbábok, bőrből, szőrből, búzakaralásból készült díszes tárgyak, vagy ruhadarabok.) — A tanár figyelje meg, hogy a község házainak oromfalain, tornácán, kerítésein nem látni-e faragott, vagy fűrészelt díszítményeket. Ha igen, akkor fényképezze le és a gyerekekkel rajzoltassa le. A legsikerültebb példányt előbb a faliújságon mutassa be, majd a gyűjteményben helyezze el. Ugyanúgy a lakóház belsejét is fényképezzék le, az egyes népművészeti jellegű bútordarabokat kérjék kölcsön s a rajzórák keretében rajzolják le. Gyűjtsenek régi fényképeket, mert azokon sokszor régi népviseletet láthatnak. Gyűjtsék azokat a képeket, plakátokat, újságokat, papírpénzeket, bélyegeket, reklámcédulákat, dobozokat, lev. lapokat, melyeken népművészeti vonatkozású tárgyak láthatók. A tanulók gyűjtőmunkáját úgy kell megszervezni, hogy egy-egy tárgyból több példányt is halmozzanak össze és a felesleges példányokat más iskolával cseréljék el. Előbb csak a község területén gyűjtsenek, de később gyűjtésüket a szomszéd községekre, majd távolabbi vidékekre is terjesszék ki. Az egyes iskolák fölösleges anyagukat elküldhetik a megyei rajz szakfel-

Boldogi csipkekendő. (Kinyitható mappa)

ügyelőhöz, aki majd szétosztja azok között az iskolák között, amelyek nehezebb körülmények között gyűjtenek. Időnként vegyék fel a kapcsolatot a legközelebbi tájmúzeum néprajzosával és vizsgáltsák meg az anyagot. Utazás, nyaralás mind jó alkalom arra, hogy a gyűjtőmunka kiszélesedjék. A gyűjtés a vakációban se szüneteljen. Nem elég a gyűjtőmunkát jól elindítani, hanem az érdeklődés fenntartására is ügyelni kell. Erre igen alkalmas a népművészeti faliújság szerkesztése. A faliújságon érdekes cikkek jelenjenek meg a népművészek, vagy népművészeti közösségek életéről, sikereiről. Cikkek kiállításokról, népművészeti könyvekről. Tartalmazzon rövid tájékoztatót az iskolai gyűjtőmunka helyzetéről és kimagasló eredményeiről. Helyezzünk el a faliújságon kisebb népművészeti tárgyakat és kérjük azok meghatározását. A legjobb meghatározót jutalomban részesítsük. Az újságokból kiálló cikkekkel szemben egyre nagyobb teret biztosítsunk a tanulók által szerezett anyagnak. Az úttörő mozgalom és a rajz-szakkör keretén belül is szervezzük meg a gyűjtési mozgalmat. Összejöveteleiken a tanulók tartsanak kisebb előadásokat egy-egy érdekesebb népművészeti problémáról, vagy számoljanak be egy-egy gyűjtési élményükről. Az előadásokat vitassák meg.

Most pedig a népművészeti tárgyak szemléltetéséről szeretnénk még szólni.

Az *V-ik osztály* tematikájában szereplő pásztorművészetet úgy szemléltessük, hogy vegyük a kezünkbe azt a dobozt, amelyben pásztorfaragások vannak és nevezzük meg az egyes népművészeti tárgyakat — esetleg a készítőjük nevét is — és mutassuk meg a térképen azt

a vidéket, ahol készült. Ismertessük a pásztorfaragások eredetét és a mai helyzetét, majd térjünk ki a faragások anyagára és technikáira. (Pl. a képkeretet Kapoli Antal dióspusztai pásztor készítette, aki a magyar népművészet többszörösen kitüntetett mestere. A keretben lévő fénykép őt ábrázolja akkor, amikor ezt a keretet faragta. Anyaga körtefa, amit zsebkéssel és vésővel faragott ki és világosszínű diófapáccal festett be. A keret motívumai zárt rendben töltik ki a keret egész felületét. Ennek dacára sem zsúfoltak, csak tömör felépítésűek. A képkeret alsó szegélyének középpontjából indák futnak föl, mindkét oldalon párhuzamosan haladnak és a kép felső részén elhelyezett öt kerek-rózsát körülszövik, behálózják. Motívumai még a kétfajta tulipán, levelek és a csigás.) — Majd a tanulók kezébe adjuk a dobozt, hogy közelről is megnézhessék a pásztorfaragást.

Beszélhetünk még a szilágyi guzsaj, vagy vetélő mibenlétéről, karcolt, faragott és festett díszítéséről, a hortobágyi karikásostornyól ólomberakásairól, az ormánsági csontfaragásokról, a balatonvidéki spanyolozott díszítómunkákról, a hasított és körplasztikában faragott palóc jégmadárról, a félplasztikában faragott mohácsi busó-álarcról, vagy a negatív formában faragott mézesbábok dúcairól, az istállótrágya között érlelt cigarettaszipkáról és egyéb furcsaságokról. De csak akkor beszéljünk ezekről, ha van róluk eredeti szemléltető anyagunk. Lehetőleg több tárgyat mutassunk be és bízzuk a tanulókra, hogy válasszák ki azt, ami a legjobban tetszik nekik. Helyezzük el a tárgyakat a tanulóktól 2—3 méternyire és még egyszer hívjuk fel a figyelmüket a pontos másolásra és az anyagszerűségnek különböző grafikai technikákkal való visszaadására. Itt van a helye annak, hogy bemutassunk egy-két olyan iparművészeti munkát, amelyen valamelyik népművészeti tárgy grafikai áttétele látható. Ilyen lehet például egy palóc csanak (ivópohár) és a Magyar Népi Díszítő Művészet című könyv fedőlapjának tanulmányozása, amelyen éppen olyan, vagy hasonló csanak látható egyszerű rajzban. Vagy egy spanyolozott dunántúli tükrös és egyik forgalomban levő szerencsi csokoládédoboz, melynek fedőlapján egy hasonló tükrös látható, de grafikai kivitelben. Az eredeti népművészeti tárgy és annak iparművészeti tervben szereplő változata igen jó példa arra, hogyan kell a népművészeti tárgyat anyagszerűen ábrázolni és új díszítő környezetbe beépíteni. Feladatul egy dobozfedél megtervezését tűzzük ki.

Egy másik óra keretében mutassunk rá a népi fazekasság eredetére, fejlődésére, a régi és a mai fazekas gócpontokra. A történeti ismertetéshez mészbetétes edényeket, habán hatású edényeket és különböző vidékről való régi és új edényeket mutassunk be. A fazekasmesterség technikájának ismertetését, lehetőleg eredeti műhely bemutatásával tegyük élményszerűvé. Ha azonban erre nincs lehetőség, akkor az edények formálását (korongolás) a munkamozzanatokról készített rajzok, vagy fényképek, esetleg oktatófilm bemutatásával vigyük közelebb a tanulók képzeletéhez. Lehetőleg eredeti tárgyakon mutassuk be az edények formáinak, díszítésének sokféleségét. Beszéljünk a festésről,

frókázásról, a mázról, az égetésről, a füstös edények díszítéséről. Meséljük el a miskakancsók szimbólikus szerepét a Bach-korszakban. Itt alkalom nyílik rávilágítani az osztályharc tükröződésére a népművészetben. A gyengébb rajzolóknak egyszerűbb formájú edényt adjunk feladatul, míg a jobb rajzosok formában és színben gazdagabb edényt rajzoljanak. A rajzolás megkezdése előtt mutassunk be egy mezőcsáti madaras butykost és a Háziipari Bolt csomagolópapírját, ahol ennek a butykosnak az egyszerű grafikai áttétele látható. Feladatul egy könyvfedőlap megtervezését ajánljuk. Ez díszítő tervezési feladat lenne, de a népművészeti cserépedényeket a tanulmányok rajzolása során is felhasználhatjuk, hiszen az V-ik osztály anyaga a kör távlati rajza, vagyis a forgástestek térbeli rajzolása. Így pl. a tagozottabb síkjellegű tárgyak rajzolásánál is felhasználhatjuk a fafaragásokat, az V-ik oszt. rajzi feladatainak az elején.

A VI-ik osztályban a nagytérformák rajzolásánál válasszunk ki községünkben egy faragott, vagy fűrészelt díszítésű kerítést, kopjafát, vagy épületrészt és azt rajzoltassuk le. Bevezetésül ismertessük a népi építkezés gazdasági, társadalmi, földrajzi viszonyait, az építkezési anyag, szerkezet és a díszítés összefüggéseit. Rajzoltassuk le valamelyik parasztház belsejének egyik részletét (pl. egy kemence-sarkot). Rajzoltassunk népi bútorokat is (pl. ládát, szuszéket, szökrönyt, asztalt, széket, falitékát, padkát, stb.). Ha azonban semmiféle eredeti szemléltető eszközünk sincs, akkor csak röviden ismertessük a népi lakóház külsejének és belsejének történelmi fejlődését és előadásunkat — előre elkészített — rajzok alapján szemléltessük, vagy táblai rajzokkal kísérjük. (Itt jegyzem meg, hogy a tanulók népművészeti ismereteiket jegyzetfüzetben rögzítsék.)

Szerény véleményünk szerint már a hatodik osztályban kellene a népi szövést ismertetni. Ennek a javaslatunknak egyik oka az, hogy a szöttes szőnyeg távlati rajzolása kiválóan alkalmas arra, hogy a vízszintes, vagy a függőleges síkban fekvő párhuzamos egyenesek perspektív törvényszerűségeit könnyen felismerjék a tanulók. A másik oka az, hogy ha a népi szövést már a VI-ik osztályban tanítjuk, akkor a VII-ik osztályba kerülne a hímzés és a csipke, és a VIII-ik osztályban hely kínálkoznék leggazdagabb területünknek, a népviseletnek a tanítására. A népviselettel jár az alakrajz is, ami viszont nem volna helyes, ha a VIII-ik osztályban teljesen eltűnnék.

Ezek szerint a VI-ik osztályban ismertessük a népi szövés eredetét, kialakulását hazánkban. Beszéljünk a szöttesek nevezetesebb tájegységeiről, régi és új díszítményeiről, a magyar és a szomszéd népek (pl. a szlávok) szötteseinek kölcsönhatásairól. Lehetőleg eredetiben mutassunk be szövőszéket, guzsajt, orsót, vetélőt, gombolyítót, stb. Mutassunk be minél több eredeti szöttest és mellettük azok grafikai áttételét. Pl. palóc szöttescsik és az előbb említett Háziipari Bolt csomagolópapírján látható palóc szöttes rajzát. Feladatul tűzzük ki egy meghívó tervezését.

A VII-ik osztályban kizárólag a hímzésekkel és a szöttesekkel kell

foglalkoznunk, mert azok igen széles körben terjedtek el és a legtöbb visszaélést és rombolást éppen ezen a területen szenvedte el a múltban a népművészet. Az egyik dobozban a mezőkövesdi matyóhímzés fejlődéstörténetét mutatjuk be igen egyszerű formában. Az egyik oldalon egy régi férfiing díszítménye látható és mellette régi matyóhímzésekről készült reprodukció. Mindkét tárgy a művészi munka és a szakszerű felvétel kitűnő példája. A túlsó oldalon van egy rikító színű műselyem tűpárna, amiről már messziről lesír a két világháború között uralkodó kapitalista profitéhség; melynek majdnem sikerült a matyóhímzés világhírét tönkretenni. Sajnos, ebből a romboló munkából az akkori rajzpedagógia is alaposan kivette a részét. A tűpárna mellett matyóhímzésekről készült színes reprodukció látható. Egy azok közül a mintalapok közül, amikkel akkoriban elárasztották az iskolákat, s melyek megbízhatatlan sematikus rajzokkal, émelygős, hamis színeikkel az ízléstelenség bacillusaivá váltak. De ott van a dobozban még két hímzés, mely a felszabadulás után a Háziipari Központ irányítása mellett készült. A könyvjelző még félénk próbálkozás, de már a kis kerek terítő sikerrel eleveníti fel a matyóhímzés régi szép emlékeit. A dobozban elhelyezett hat aprócska tárgy, ha szerény eszközökkel is, de hű kifejezője kultúrforradamunk e téren is tapasztalható eredményeinek.

De még ezzel nem zártuk le a matyóhímzés ügyét. Úgy gondoltuk, hogy nekünk, rajzpedagógusoknak ki kell terjeszteni a harcot a giccs és a kontármunka ellen is. E célból Kisjankó Bori néni, a magyar népművészet mestere által készített »százrózsás« terítőt állítottuk szembe olyan mezőkövesdi matyóterítővel, melyről hamisan csillog le a két világháború közti kor bűnös könnyelműsége.

Ez alá a terítő alá csak ennyit írtunk: Giccs! — De elhelyeztünk itt még egy olyan »matyó kézimunkát« is, amit valamelyik polgári leányiskolában készítettek a kézimunkaórán. E fölé ez a felírás került: Kontárkodás! A tanárnak nem kell ezekről túl sokat beszélni, mert ezek az eredeti tárgyak a tanár helyett is beszélnek.

Van olyan összeállításunk is, amelyben a műhímzés és a palóc népi hímzés kölcsönhatásait mutatjuk be. Itt elég egy mondat, hogy a gyerekek megértsék a népművészet átalakító erejét. Vagy pedig vesszünk egy pillantást egy másik összeállításra és azonnal megállapíthatjuk az úriasan finomkodó, póklábas, szecessziós, degenerált, mindenáron eredetiskedő úri csipke, a kellemes hatású pozsonyi félnépi csipke és a nehézveretű, nemesen egyszerű, szinte monumentális hatású kazári népi csipke között látható óriási különbséget. Ezek a példák igen alkalmasak arra, hogy az ifjúság a csodálat és a megbecsülés érzésével forduljon népünk alkotó képzelete felé s elforduljon az osztályidegen formalista produktumoktól.

Beszéljünk a hímzések eredetéről, forma és színvilágáról és minél több eredeti tárgyon mutassuk be jellegzetes tájegységcinket. A tanulók válasszák ki azt az anyagot, ami nekik a legjobban tetszik és annak felhasználásával naptárt, vagy étlapot tervezzenek.

A VIII-ik osztályban a népviselet ismertetése során minél több

eredeti ruhadarabot szemléltessünk. Ha teljes öltöny nem áll a rendelkezésünkre, úgy legalább egy darabját eredetiben, az egész viseletet pedig fényképen, vagy rajzban szemléltessük. Mutassuk meg a térképen a viselet helyét és történelmi kapcsolatait. Mutassunk rá stílusára, anyagára, szabására, a díszítési folttömegek elosztására. Amikor a baráti szomszéd népekkel való kölcsönhatásokról beszélünk, mutassuk meg a kazasztáni sapkadísz és a magyar zsinórdísz (vitézkötés), a román és a székely ingváll és katrinca, a lengyel és a magyar főkötők közti rokonvonásokat. Beszéljünk a falusi szücsök és a szürcsapók munkáiról. A tanulók népviseletbe öltöztetett babát is rajzoljanak és fesseknek, mert részben alakrajzi tanulmányul is szolgálhat ez a feladat, meg népművészeti plakát tervezésére is alkalmas. Itt is kiváló iparművészek művein szemléltessük a grafikai áttétel helyes módját. (Pl. Kádár György Kossuth-díjas művésznünk ERDÉLY c. plakátjának bemutatása, vagy Nagy Zoltán népviseleti bélyegsorozata). De mutassunk rá a hibákra is. (Pl. a régi papírpénzek stilizált népviseletei.)

Az alsó tagozat számára a mézesbábok, hímes tojás ismertetését tűzzük ki. Beszéljünk a mézesbábosság eredetéről, anyagáról, régi és újabb technikájáról. Beszéljünk a hímes tojás készítési módjáról és mutassuk is be a viaszdíszítés technikáját. Esetleg vetítsük le »A húsvéti népszokások« c. Dia-filmet.

Minden hétnek a tanítási anyagát üvegszekrényben szemléltessük és a szekrény közelében helyezzük el a faliújságot is. *A tanulók minél gyakrabban látják a népművészeti tárgyakat, annál buzgóbban fogják azokat gyűjteni.* Mi is, rajztanárok, meg az iskola többi pedagógusai is gyakran álljunk meg ezek előtt a népművészeti termékek előtt. Mélyen elgondolkozva szemléljük ezt a kristálytisza forrást és képzeletünkben újból formáljuk meg a magyar alkotó szellem génuszát. Lássuk meg bennük az egymás mellett élő népek nagy nemzetközi összefogásának — a békeharcnak — nem mindennapi kulturális eszközeit.